

SECTION 9. MANAGEMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM IN THE CONDITIONS OF MODERNIZATION. EVALUATION SYSTEMS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-429-0-19>

UNIVERSITY AUTONOMY IN THE CONTEXT OF OPTIMIZING THE NETWORK OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE

АВТОНОМІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ У КОНТЕКСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕРЕЖІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Yershov M.-O.

*PhD, Director of the Ukrainian Center
for Dual Education LLC
Zhytomyr, Ukraine*

Єршов М.-О.

*доктор філософії,
директор ТОВ «Український центр
дуальної освіти»
м. Житомир, Україна*

Автономія закладу вищої освіти є одним із фундаментальних принципів Болонського процесу, що передбачає незалежність, самостійність і відповідальність закладів вищої освіти у прийнятті рішень щодо розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, проведення наукових досліджень, внутрішнього управління та іншої діяльності у межах, визначених Законом України «Про вищу освіту» (2014). Водночас загальна оцінка рівня розвитку різних напрямів автономії в Україні, за методологією Європейської асоціації університетів (ЄАУ), є низькою за багатьма критеріями [5].

Війна РФ проти України змусила українське суспільство й саму державу піддати сумніву багато існуючих традицій і почати вибудовувати нові організаційні парадигми. Одна з них полягає в тому, що заклад вищої освіти має розглядатися не лише як саморегульоване й авторитетне академічне середовище, що створює й поширює знання, але і як самостійна фінансово-організаційна структура, що дозволяє закладу освіти бути ефективним і конкурентним на ринку освітніх послуг. Отже, автономія університетів все більше набуває економічного сенсу [5]. В економічному вимірі автономія здатна змінити

обличчя університету, допомогти оперативніше реагувати на потреби ринку, застосовувати більш гнучкі стратегії розвитку, виховувати смаки споживачів освітніх послуг, а не потурати їм.

Реалізація амбітних планів відновлення України змушує також державу і суспільство вирішити проблему дисбалансу між вищою та професійною освітою. Абсолютно очевидною є нині неоптимальність структури вищої освіти в Україні та неефективність мережі її закладів, що є «подрібненою і розпорошеною, надмірно дубльованою, профільно неадекватною, ресурсно деконцентрованою» [4, с. 82].

На початку XXI століття швидке зростання в Україні кількості закладів вищої освіти відбувалося без належного кадрового, матеріально-технічного, інформаційного та фінансового забезпечення. Це негативно позначилося на якості підготовки фахівців, до чого, однак, пострадянське суспільство поставилося досить толерантно. По суті, існувало лише два вагомих обмежувальних чинники розростання мережі ЗВО – демографічний фактор і фінансова спроможність українських родин. Віднесення технікумів і коледжів до вищої освіти зумовило втрату ними пріоритетної орієнтації на виробництво і перетворило значну їх частину на джерела поповнення дефіцитного університетського контингенту. В результаті охоплення молоді вищою освітою досягло 73 % [4, с. 82]. Таке кількісне зростання формально підвищило індекс людського розвитку, але де-факто знищило професійну освіту і значно знизило якість вітчизняної вищої освіти.

З огляду на це, абсолютно виправданими є намагання українського уряду здійснити нарешті оптимізацію мережі закладів вищої освіти. Водночас перші практики реалізації оптимізації свідчать про цілу низку аксіологічних та організаційних проблем, які підривають вагомість цього критично важливого для вітчизняної системи освіти процесу. Для опису процесу оптимізації мережі закладів вищої освіти застосовується багато понять, серед яких найбільшого резонансу набули: злиття, поглинання, приєднання, укрупнення, об'єднання. Очевидно, що зміст оптимізації залежатиме від вибору певного терміну, визначаючи політики, дії, інструментарій та механізми її реалізації [2, с. 96]. Водночас, на практиці оптимізація зазвичай реалізується за принципом «приєднання» слабших до сильніших, що провокує негативну емоційну реакцію з боку керівництва тих закладів освіти, яких «приєднують» або «поглинають». На жаль, вони не керуються важливим положенням Закону України «Про вищу освіту» (Р. 1, ст. 3, п. 5), що вимагає в ході реалізації принципу автономії закладу освіти запроваджувати таку самоорганізацію й саморегулювання, які були б відкритими до

критики, служили громадському інтересові, встановленню істини стосовно викликів, що постали перед державою й суспільством. Натомість керівництво таких вишів часто розпочинає справжні маргінальні війни не за демократичний механізм абсолютно необхідного об'єднання, а за «право сюзерена» в цьому процесі. Це, безперечно, свідчить про недержавницькі амбіції багатьох освітніх менеджерів інституційного рівня. Водночас, нездорова атмосфера довкола важливого питання оптимізації мережі закладів вітчизняної вищої освіти свідчить також про недемократичний і непрозорий підхід до оптимізації з боку освітніх менеджерів загальнодержавного рівня.

У 2023 р. МОН України було запропоновано до громадського обговорення проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо створення передумов для модернізації мережі закладів вищої освіти)» [3]. Головною метою модернізації мережі закладів вищої освіти визначено підвищення якості та ефективності роботи системи вищої освіти, збільшення довіри до вищої освіти з боку суспільства та бізнесу» [3, с. 1]. Законопроєкт мав сформулювати «передумови модернізації мережі закладів вищої освіти». Однак, попри очікування, «унормування» оптимізації так і не відбулося, наслідком чого є нині гучні скандали та інтриги довкола спроб МОН України реалізувати програму об'єднання 2024 [6].

При цьому, українськими вченими розроблені й оприлюднені фактори успіху процесів оптимізації мережі закладів вищої освіти у трьох основних вимірах: інституційному, системному і ціннісному [2, с. 122]. Визначено, що в ході реалізації оптимізації мають бути: забезпечені ключові ціннісні виміри (довіра, співпраця, відкритість); узгоджені цілі (на регіональному та інституційному рівнях); збалансовані об'єктивні й суб'єктивні чинники на всіх етапах ухвалення рішень [2, с. 124]. Розробляючи і впроваджуючи механізми проведення оптимізації вітчизняної мережі закладів вищої освіти варто також враховувати багатий європейський досвід, ретельно вивчений і узагальнений українськими вченими Національної академії педагогічних наук України [2, с. 106], але, судячи з юридичного базису процесу оптимізації в Україні, не врахований українськими чиновниками, які приймають рішення щодо підходів до оптимізації мережі закладів вищої освіти.

Отже, неконтрольоване розростання мережі закладів вищої освіти порушило баланс національної системи освіти (спричинило занепад професійної освіти, спровокувало погіршення якості вищої освіти, зумовило її «інфляцію» як у суспільстві, так і на світовому ринку

освітніх послуг). Автономія закладів вищої освіти в умовах розбалансованої національної системи освіти, ослаблених зв'язків з регіональними ринками праці, нерозвиненим державно-приватним партнерством не спроможна стати засобом відновлювального прориву української освітньої системи для забезпечення повоєнного відновлення України. Очевидною є потреба в оптимізації мережі закладів вищої освіти. Водночас процес оптимізації відбувається недемократично і непрозоро, що провокує нездорові настрої у середовищі науково-педагогічної спільноти й українського суспільства, ще більше підриваючи авторитет української вищої освіти. Це актуалізує потребу унормування процесу оптимізації мережі закладів вищої освіти. Великого значення набуває з огляду на це, врахування європейського досвіду оптимізації сектору вищої освіти, його реструктуризації й реорганізації задля підвищення ефективності європейської вищої освіти.

Література:

1. Звіт про громадське обговорення проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо створення передумов для модернізації мережі закладів вищої освіти)». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/11/15/Zvit-ho-proyekt.ZU.Pro.vnes.zmin.do.deyakykh.ZU-shchodo.stvor.peredumov.dlya.modern.merezhi.ZVO-15.11.2023-1.pdf> (С. 1).
2. Калашнікова, С., Оржель, О. Оптимізація мережі закладів вищої освіти: теоретичні особливості та практичні рекомендації. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2022. № 13. С. 89–129.
3. МОН пропонує до громадського обговорення проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо створення передумов для модернізації мережі закладів вищої освіти)». МОН України, 2023, 01 вересня. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-do-deyakh-zakoniv-ukrayini-shodo-stvorennya-peredumov-dlya-modernizaciyi-merezhi-zakladiv-vishoyi-osviti>
4. Аніщенко, О. В., Базелюк, Н. В., Березівська, Л. Д., Бех, І. Д., Биков, В. Ю. та ін. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (До 30-річчя незалежності України) : монографія / за ред. В. Г. Кременя. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 384 с. <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>
5. Панич О. Автономія вишів у контексті законодавства і практики. *Освіта.UA*, 2019, 29 червня. URL: <https://osvita.ua/vnz/65226/>

6. Скоротять кожен третій: в Міносвіті озвучили плани щодо реформування вишів в Україні. *Економічні новини*. 2024, 14 лютого. URL: https://enosty.com/uk/news-ukr/news_society-ukr/full/1402-skorotyat-kozhen-tretij-v-minosviti-ozvuchili-plani-shhodo-reformuvannya-vishiv-v-ukraini

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-429-0-20>

STUDY OF THE BRITISH EXPERIENCE IN MANAGING THE QUALITY SYSTEM OF HIGHER IT EDUCATION

ВИВЧЕННЯ БРИТАНСЬКОГО ДОСВІДУ В УПРАВЛІННІ СИСТЕМОЮ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ІТ-ОСВІТИ

Nosyryeva O. V.

*applicant for the third (education and scientific) higher level education
011 Educational, Pedagogical Sciences
Kharkiv National University
of Internal Affairs
Kharkiv, Ukraine*

Носирєва О. В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Головне завдання вищої освіти – забезпечення якісної освітньої підготовки, яка відповідає світовому рівню, створивши ефективну систему вищої освіти. Ця система, разом із освітніми закладами, включає також нормативну та методичну бази, які визначають змістовне наповнення навчальних планів і освітніх програм, та передбачає участь у формуванні системи організацій та співтовариств, зацікавлених у результатах освіти.

Як відомо, система підготовки здобувачів вищої освіти у Великій Британії, зокрема у галузі інформаційних технологій (Computing), вважається однією з найавторитетніших у світі. Вона є лідером з погляду якості та фундаментальності освіти та виступає прикладом позитивного досвіду щодо гармонізації освітніх і професійних стандартів. Це пов'язано з тим, що в британській системі освіти проглядається чітка лінія формування комплексу професійних компетенцій та їх наступності на всіх освітніх рівнях, а також реалізується концепція